

Andreas Reckwitz

EUROPSKA INTELEKTUALNA ZVIJEZDA, NJEMAČKI SOCIOLOG, UOČI GOSTOVANJA U ZAGREBU GOVORI ZA OBZOR

*Desničarski populizam ima osnovu u
novoj radničkoj i tradicionalnoj srednjoj
klasi gdje ljudi sebe vide kao 'gubitnike'*

DPA/PIXSELL

**Razgovarala
Nataša Vlašić Smrekar**

U Zagreb stiže europska intelektualna zvijezda, njemački sociolog prof. dr. Andreas Reckwitz, autor knjige "Kraj iluzija". Politika, ekonomija i kultura u kasnome modernizmu, nedavno objavljene u izdanju Tim pressa i prijevodu Nadežde Čačinović. Andreas Reckwitz, inače profesor na Sveučilištu Humboldt u Berlinu, govorit će u petak 14. lipnja u 17 sati na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, a razgovor će moderirati dr. sc. Enes Kulenović. Ulaz je slobodan, što ovdje ističem kao pozivnicu širokom građanstvu jer – iako je riječ o sociološkoj studiji koja se služi sociološkim konstruktima i terminima i mogla bi se učiniti odbojnom ljudima izvan struke – i knjiga i autor već su se dokazali zanimljivima ne samo stručnoj nego i općoj javnosti u Njemačkoj i drugim zemljama. Svakome tko je pročitao studiju ovaj interes nije iznenađujući jer u Reckwitzovom "Kraju iluzija" sebe i svoju sudbinu možemo pronaći svi mi, preciznošću i na način rijetko zabilježen u stručnoj literaturi.

Kako je i zašto na američkim predsjedničkim izborima 2016. pobijedio beskrupulozni poduzetnik Donald Trump, a mogao bi i ponovno trijumfirati ove jeseni? Zašto su Britanci sami sebe zafrknuli Brexitom? Zašto je ojačala neonacistička desnica u Njemačkoj? Zašto ne prestaju prosvjedi u Francuskoj u kojoj je Emmanuel Macron razočarao i radničku i srednju klasu? Zašto živim lošije nego što su živjeli moji roditelji? Što hoće te žene? Otkud se samo javljaju sve te silne seksualne manjine, ne samo lezbijke i gej muškarci, nego i biseksualne, transrodne, interseksualne, queer, aseksualne, nebinarne i panseksualne skupine koje traže neka svoja prava? Zašto se ljudi okupljaju ne samo oko nacionalnih i vjerskih, nego i raznorodnih kulturnih ideja? Molitelji jednako kao i pletilje? Zašto djela Jeffa Koonsa vrijede milijune dolara, a djela nekog drugog, jednako kvalitetnog suvremenog umjetnika čame u mračnom kutku neke lokalne galerije? Zašto više nije dovoljno raditi svoj posao pošteno i solidno da bi se solidno i mirno živjelo? Ili, kako to da mogu bolje živjeti od kuhanja za svoj blog nego od radnog mjesta za koje sam se školovala? Zašto vrijedi sve što je brutalno, flambojantno i autentično, a ne vrijedi nešto što je dobro, provjereno i sigurno?

Možda vam se ovo čini kao hrpa međusobno nepovezanih pitanja, ali zapravo sva ukazuju na društvena kretanja koja su uslijedila nakon što je – nakon svjetskog trijumfa demokracije i tržišne ekonomije – izostao očekivani društveni napredak. Mogli bismo postaviti i druga pitanja koja odražavaju nesnalaznje i mnogima zbunjujuće političke, ekonomske i kulturne promjene na Zapadu i na sva čemo pronaći argumentirane Reckwitzove odgovore, koji izlaže središnja strukturalna obilježja suvremenog društva: novo klasno društvo, obilježja postindustrijske ekonomije, konflikt između kulture i identiteta, iscrpljenost koja nastaje iz imperativna samoostvarenja i krizu liberalizma.

U kojoj mjeri ova knjiga – nastala u srcu zapadne Europe, a ipak ne na njezinim balkanskim rubovima – održava politička, ekonomska, društvena i kulturna kretanja u Hrvatskoj? U predgovoru hrvatskom izdanju profesorica na Odsjeku za germanistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu Christine Magerski predlaže da se u Hrvatskoj, koja nakon raspada nesvrstane Jugoslavije i pridruživanja Europskoj uniji još nije posve odustala od industrijskog društva i predodžbe o zapadnoj hegemoniji, knjiga čita ne samo kao manifest o iritantnoj slici suvremenog zapadnog društva, nego i kao važan priručnik o onome što dolazi.

Andreas Reckwitz (1970.) studirao je sociologiju, političke znanosti i filozofiju u Bonnu, Hamburgu i Cambridgeu. Diplomirao je 1994. u Cambridgeu, a doktorirao 1999. na Sveučilištu u Hamburgu. Prije sedam godina objavio je rad "Die Gesellschaft der Singularitäten. Zum Strukturwandel der Moderne" (Društvo singularnosti. O strukturalnoj promjeni moderne, op. a.) koja je potaknula burne rasprave u njemačkom društvu izazvavši u medijsku arenu i tamošnje poličare. Društvo singularnosti analizira kako se ekonomija, rad, informacijska tehnologija, stil života, klase i politika uklapaju u sustav koji cijeni singularnost i obezvrjeđuje nesingularnost. Za svoj rad Reckwitz je 2019. dobio nagradu Gottfried Wilhelm Leibniz Njemačke istraživačke zaklade.

Uoči gostovanja u Zagrebu, kao svojevrsnu najavu svog posjeta i poziv na raspravu, Andreas Reckwitz dao je ekskluzivni intervju za Obzor.

Aktualni događaji jasno pokazuju da se kraj povijesti nije dogodio. Nestao je taj san, nestale su iluzije Zapada. Današnje društvo suočava se s velikim izazovima. Vidite li gubitak iluzija ipak kao priliku?

Treba imati na umu na kakvu se društvenu konstelaciju odnosi gubitak iluzija koji trenutačno doživljavamo u Europi i Sjevernoj Americi. Iznad svega, nakon 1990. dominirala je ideja da je proces modernizacije koji slijedi zapadnjački put neizbježan i da on u osnovi znači napredak: širenje demokracije i liberalizma, pomak od industrijskih prema postindustrijskim društvima, kraj tradicionalnog klasnog društva i transformaciju prema individualizaciji. Sada postajemo svjesni da taj proces nije neizbježan niti znači napredak za sve: živimo u novim klasnim društvima, deindustrijalizacija

i postindustrijalizacija uključuju one koji pate zbog tih procesa, politički populizam je rezultat toga i vodi u polarizirano društvo; a porast globalnog potrošačkog društva dovodi do pogoršanja klimatskih promjena. U ovoj se situaciji javljaju duboki rizici, ali i prilika da iznova reflektiramo naš koncept modernosti i napretka.

U svojoj novoj knjizi "Kraj iluzija" pišete o fenomenu polarizacije, ali ne povlačite crtu društvene podjele između tradicionalne ljevice i desnice, odnosno etatiističke socijaldemokracije i konzervativizma?

Polarizacija u kasnomodernističkom društvu nosi mnogo aspekata. Dolazi do polarizacije komunikacije u digitalnim medijima, do novih socioekonomskih i sociokulturnih antagonizama među klasama, konačno dolazi do polarizacije i u području politike. Politička polarizacija danas je dublja od klasične podjele između socijaldemokracije i konzervativizma: ona se više odnosi na antagonizam između centrističkog liberalizma i populizma (često desnog, ponekad i lijevog krila). Populizma je zajednički drugačiji model demokracije, antiliberalna demokracija: ključna je ideja da su oni "pravi glas naroda" u konfrontaciji s liberalnim političkim, kulturnim i ekonomskim elitama. Danas obje strane ove nove proturječnosti osporavaju da je druga strana uopće demokratska: za liberale populistu potkopavaju demokraciju, ali vrijedi i obrnuto, populistu isto vjeruju za liberale.

Mnogi su primijetili nestanak srednje klase, ali ona zapravo nije nestala, već je postala dijelom novog, troklasnog društva?

Srednja klasa bila je temeljni stup industrijske modernosti u zapadnoj Europi i Sjevernoj Americi od 1945. do 1980-ih. Neki su sociolozi smatrali da su nakon tog razdoblja klasni razredi potpuno nestali. Ali zapravo postoje paralelni pokreti društvene pokretljivosti prema gore i prema dolje u kojima se ono što je nekoć bila velika srednja klasa transformiralo u troklasnu strukturu: s jedne strane, postoji put prema dolje od srednje klase do nove uslužne klase, zapravo nove radničke klase u uslužnom sektoru. S druge strane, promatramo put prema gore, koji nose oni koji profitiraju od širenja tržišta visokog obrazovanja i koji su otišli na sveučilišta: pojavljuje se nova srednja klasa, često u urbanim središtima, u ekonomiji znanja i s liberalnim vrijednostima. A uz sve to i dalje je ostala nasljednica tradicionalne srednje klase koja postaje sve nostalgijna.

Ekonomist Branko Milanović, kojeg citirate u svojoj knjizi, izjavio je u intervjuu za naš list da "ljudski faktor vodi ratu, ali je rast nejednakosti ono što rat čini mogućim". Možete li komentirati ovu tvrdnju?

Složio bih se da nove društvene razlike dovode do novih sukoba u kasnoj modernosti. Ali dodao bih dvije stvari: jedna je da ovo nije samo pitanje postupnih razlika u prihodima, već da je ono što je toksično širenje strukturalne koje poznaju samo "pobjednike" i "gubitnike": ljudi koji shvaćaju da su gubitnici u društvenoj igri (na tržištu rada, tržištu sta-

novanja, tržištu obrazovanja) neće se nužno pomiriti sa svojom sudbinom. Osim toga: pobjeda, poraz i nejednakost ne odnose se samo na materijalne već i na kulturne čimbenike: nije bitan samo novac već i identitet, društveno priznanje ili stupanj otuđenja, osjećaj da se s vama ne postupa pravedno ili da se na vas gleda svisoka. Ovdje počinje klasno društvo.

Danas mnogi s nostalgijom idealiziraju socijaldemokraciju i industrijski kapitalizam iz tridesetogodišnjeg razdoblja nakon Drugog svjetskog rata, koje vi nazivate socijalkorporativističkim. Ipak, ni tada nije bilo idealno i nema povratka na staro?

Ono što je Jean Fourastie nazvao Trente Glorieuses (Trideset slavni, op.a.) bila je povijesna iznimka: društvo visokog ekonomskog rasta, uzlazne društvene mobilnosti i velike socijalne države. Povijest se ipak ne ponavlja. Globalizacijom, liberalizacijom i postindustrijalizacijom mnogi su stupovi ove vrste industrijske modernosti nestali. Sada se nesumnjivo, nakon krize neoliberalizma, neki oblici društvene regulacije ponovno čine potrebne, primjerice u vezi s javnom infrastrukturom. Ali teško možemo pretpostaviti da je ovo tek kopija 1950-ih ili 60-ih.

Od ere Ronalda Reagana i Margaret Thatcher razvija se kognitivno-kulturni kapitalizam. Kao što pišete, ovaj oblik kapitalizma temelji se na ekonomiji znanja, izuzetnosti pojedinca i vrhunskim postignućima pojedinog radnika i poduzetnika. Drugim riječima, ako danas radimo samo kako bismo zaradili, a ne nešto iznimno, ne samo da čemo zaraditi malo nego čemo se i osjećati nesretnima?

Ovo je komplicirana tema. Zasiurno, to što je došlo do postindustrijalizacije teško da je odgovornost samo Reagana i Thatcher. Ovdje se spajaju mnogi čimbenici, naime automatizacija u industriji, globalno preseljenje industrije izvan Zapada, nova visokokvalificirana radna snaga, nova potražnja za sofisticiranijom potrošnom robom i uslugama koje zahtijevaju visoke vještine (medicina, obrazovanje itd.). Sve u svemu, strukture postindustrijskog, kognitivno-kulturnog kapitalizma, odnosno kapitalizma utemeljenog na kognitivnim i kulturnim dobrima, obilježje su današnje ekonomije. Ova roba može uključivati visokotehnološke proizvode kao što su pametni telefoni i aplikacije ili individualizirana kulturna dobra. U nekim aspektima takozvane kreativne industrije su avangarda ovog pokreta: pojavljuju se novi oblici rada na projektima i s jedinstvenim vještinama i profilima, a motivacija za rad kao smislen i samoostvarujući nije samo problem za takozvanu generaciju Z. Ovi novi oblici rada i nova tržišta ne pružaju samo nove šanse, nego i grade nove, žilave strukture moći.

U nekim kreativnim sektorima, primjerice u IT-ju i umjetnosti, plaće zaposlenika mogu drastično varirati. Zašto?

Točno, zato što su kulturna tržišta često tržišta na kojima pobjednik uzima sve: Ono što se smatra jedinstvenim može dobiti mnogo prizna-

nja i prihoda – a ono što se u tom trenutku čini samo prosječnim ima vrlo slabe tržišne pozicije. S druge strane, klasični industrijski rad temeljio se upravo na "prospeku", tj. normalnom radu. Nekada su se nagrađivali normalni, sada iznimni – što god se takvima računalo.

Je li vrijeme za novo radno zakonodavstvo s obzirom na status i prihode pripadnika prekarijata koji uglavnom rade u uslužnom sektoru? Tijekom pandemije otkrili smo da su važna i mnoga zanimanja za koja nije potrebna visoka stručna sprema, poput vozača, dostavljača, medicinskih sestara... ali se društveni prestiž tih poslova ipak nije popravio?

S moje točke gledišta, ovo je doista ozbiljan problem: nova uslužna klasa i njezin nizak društveni status. Tijekom pandemije osvijestili smo da je riječ o poslovima koji su društvu prijeko potrebni, no čini se da je to saznanje ubrzo nakon pandemije opet palo u drugi plan.

Veliki dijelovi prekarijata u zapadnim zemljama glasaju za desničarske populističke stranke. Posljednji izbori u Europi, pa tako i u Hrvatskoj, pokazuju pomak udesno. Jeste li zabrinuti zbog ovog trenda? Očekujete li da će AfD doći na vlast u nekim njemačkim državama?

Desničarski populizam ima društvenu osnovu u novoj radničkoj klasi, ali i u tradicionalnoj srednjoj klasi. U ovim klasama ljudi sebe doživljavaju kao "gubitnike" postindustrijskog razvoja. Mislim da centrističke, liberalne stranke moraju shvatiti zašto se ljudi doživljavaju kao gubitnici i reagirati na to, inače će izgubiti tlo pod nogama. Dakle, porast populizma može se dobro sociološki objasniti, ali populistu su rizik za demokratske procedure. Uz AfD u Njemačkoj imamo i desničarsku populističku stranku, koja je prilično uspješna, prije svega u Istočnoj Njemačkoj. No kako su centrističke stranke povukle jasnu granicu prema njima, ne postoje veći rizici da bi mogli doći na vlast, barem ne u sljedećih desetak godina. Teško mogu zamisliti takav scenarij.

U potrazi za samoostvarenjem u svojoj profesiji, ljudi vrlo često postaju iscrpljene žrtve tog samoostvarenja?

U kasnoj modernističkoj kulturi doista se događa promjena vrijednosti: promjena prema vrijednosti samospoznaje. Prije svega u novoj srednjoj klasi ljudi se više ne zadovoljavaju samo životnim standardom srednje klase i rutinskim poslom: ideja da se živi u skladu sa svojim potencijalom, da se u potpunosti razvije individualno ja, postala je dominantna i u profesionalnom i u osobnom svijetu. U nekim aspektima, to je u suprotnosti s klasičnim vrijednostima srednje klase dužnosti i asketizma. Na neki način, samoostvarenje kao ideja seže sve do kulturne romantizma 1800. godine kad je na neki način izmišljena ova vrsta ekspresivnog individualizma. Ali u ono vrijeme to je bio potpuno elitni fenomen, a sada je nova društvena norma. Dakle, samoostvarenje danas nije samo individualna šansa, već i skup društvenih očekivanja kod kojih ljudi mogu pogriješiti. Samoostvarenje može prenapregnuti pojedince. Za Alaina Ehrenberga depresija je tipična bolest ovog jedinstvenog, kasnomodernističkog društva.

Rad je puno više od načina zarade, on je osnova identiteta, a pandemija je dodatno pomaknula granice rada u slobodno vrijeme ljudi, no njemački sindikati su se još početkom 20. stoljeća borili protiv rada od kuće?

Ovo je doista zanimljiv razvoj događaja, a također i znak kasne moderne singularizacije: sindikati su bili protivnici rada od kuće jer su smatrali da se radom od kuće zaposlenici mogu lakše ▶▶

Pobjeda, poraz i nejednakost ne odnose se samo na materijalne već i na kulturne čimbenike

▶▶ INTERVJU ANDREAS RECKWITZ

iskorištavati. Radnička solidarnost pretpostavlja tvornicu. Ali danas se mnogi zaposlenici bore za "kućni ured" jer žele voditi neovisniji i fleksibilniji život. Ali naličje ovog procesa je, naravno, to da granica između radnog i slobodnog vremena postaje porozna. Dakle, postoji opasnost od saiskorištavanja.

Nakon duge faze apertističkog liberalizma, obilježene globalizacijom i potpuno slobodnim tržištem bez nacionalnih granica, koje je očito već godinama u krizi, zalažete se za uvođenje reguliranog liberalizma. Znači li to jaču ulogu države? Što treba regulirati, a što ostaviti slobodnim?

To je temeljni politički izazov danas: kako bi mogla izgledati alternativa neoliberalizmu uz očuvanje prednosti procesa liberalizacije posljednjih desetljeća? Moje je mišljenje da se tu ne bi trebalo raditi o obnovi socijalne države iz poratnog vremena, nego o izgradnji jedne vrste infrastrukturne države, u kojoj osnovna infrastruktura u prometu, energetici, školstvu, zdravstvu, ali i sigurnosti postaju briga države. Dakle, ne radi se toliko o preraspodjeli bogatstva s vrha na dno društvene stratifikacije, koliko o ulaganju u javne usluge. U međuvremenu, smatram da je otpornost ključni koncept za takvu vrstu države: javne infrastrukture moraju biti dovoljno stabilne u krizama, moraju se pripremiti za krize i nastojati ih spriječiti. Vrlo različita područja poput klimatske politike i sigurnosne politike mogu pridonijeti socijalnoj otpornosti. S druge strane, važno je zadržati neke od prostora za liberalizam: slobodnu trgovinu, potrošačka prava i potrošačke izbore, i prije svega individualna prava na samoizražavanje. Razmislite o širokom pokretu za jednakost spolova, jednakost seksualnih i kulturnih manjina itd. I konačno, njegovanje liberalne, pluralističke demokracije mora ostati cilj. Upravo u tom pogledu postoji ključna razlika između reguliranog liberalizma i populizma: populizam također želi regulirati

'Kraj iluzije' knjiga je našeg sugovornika koja je izazvala veliku pažnju diljem svijeta

određene stvari, ali bez uvažavanja postignuća liberalnog razvoja.

Kada pišete o fenomenima poput ekonomske nejednakosti i duboke polarizacije društva, o društveno podcijenjenom prekarizatu i o diktatu samoaktualizacije koji iscrpljuje ljude, ne zvučite pesimistično. Mislite li da Zapad ima vremena transformirati svoja društva s obzirom na polarizaciju društva, jačanje globalnog Juga i klimatske promjene?

Nisam ni posebno optimističan ni pesimističan. Kao sociolog pokušavam biti realist, ali naravno u svojim djelima uvijek pokušavam otvoriti određene putove za konstruktivno razmišljanje, a ne za apokaliptični očaj. To nije uvijek lako. Upravo sam završio knjigu "Gubitak" koja će se pojaviti u Njemačkoj na jesen. Čak i u situaciji gubitka još uvijek postoje šanse, čak i ako se radi o "samo" boljem ili lošijem načinu suočavanja s gubicima. Zapravo, mislim da je to središnji izazov suvremenog društva: kako se društvo motivirano obećanjem napretka može na konstruktivan način nositi s gubicima?

Kakva je bila recepcija vaše knjige u Njemačkoj, a kakva u drugim zemljama? Kakva su vaša očekivanja od posjeta Zagrebu?

Posljednjih desetak godina moje su knjige u Njemačkoj, ne samo "Kraj iluzija", bile vrlo živo prihvaćene – ne samo u sociologiji, nego i u široj javnosti, pa i u politici. Imam dojam da postoji potreba za ovakvom širokom sociološkom analizom i iz toga dobivam puno poticaja. Posljednjih godina pojavio se ili će se pojaviti niz prijevoda mojih knjiga na oko 25 jezika i uvijek osjećam duboku znatiželju kada idem u druge zemlje i raspravljam o svojim argumentima u tim drugim zemljama. Pitanje je uvijek: hoće li se ljudi priključiti analizi ili ne? Vrijedi li i za Hrvatsku ovo što pišem ili ima zanimljivih razlika? ●

Svijet ispod maske

DENIS ROMAC

Proglašavanje koalicijskog sporazuma HDZ-a i DP-a tajnim nedemokratski je čin koji odražava prijezir vladajućih prema javnosti

Premda ne postoji zakon koji bi propisivao objavljivanje koalicijskog sporazuma, to je u velikoj većini demokratskih zemalja postalo standard i nepisana obveza. Tako bi trebalo biti i u Hrvatskoj. Postizborni koalicijski pregovori najčešće završavaju potpisivanjem koalicijskog sporazuma, koji uređuje ne samo odnose između koalicijskih partnera, nego i ono što će buduća koalicija raditi. Zbog toga su programske osnove buduće koalicije najčešće glavni dio koalicijskih ugovora, uz reguliranje koalicijskih odnosa i podjelu resora. Objavljivanje koalicijskog ugovora, bez obzira na to što to nije zakonska obveza, zato je nešto što se u demokracijama podrazumijeva, kako zbog odgovornosti koalicijskih partnera prema budućoj koaliciji tako i kao izraz odgovornosti prema biračima, odnosno javnosti, koja ima pravo znati sve detalje temeljnog dokumenta na kojem će počivati buduća vlast. To nipošto nije interna stvar pojedinih stranaka, pa bile one i "stožerne". Stranke su ovdje zbog javnog posla, a transparentnost pri formiranju i funkcioniranju vlasti jedan je od temeljnih postulata razvijenih demokracija. Tako to funkcionira u svim zemljama na potezu od nas pa sve do Atlantika. Ozbiljne i detaljne koalicijske ugovore poznaje većina demokratskih zemalja. Njemačka, jedna od najdemokratskijih europskih zemalja, koja usto ima dugu tradiciju koalicijskih vlada, poznata je po dugim koalicijskim pregovorima nakon izbora, koji obično traju mjesecima. Mukotrpno se pregovara oko svakog zarez, a onda se dogovor materijalizira u detaljnom koalicijskom ugovoru, koji uvijek sadrži konkretan i sveobuhvatan plan politika buduće koalicijske vlade. Koalicijski ugovor sadašnje vlade Olafa Scholza ima 58 stranica, dok su koalicijski ugovori vlada kancelarke Angele Merkel imali i po više od stotinu stranica. Svaki koalicijski ugovor je javan i dostupan, a onda i redovito predmet stručnih analiza i rasprava, što je također uobičajeno i potrebno u demokratskim društvima. I vlade u susjednoj Sloveniji, u kojoj su stranke zbog proporcionalnog izbornog sustava također osuđene na mukotrpne koalicijske pregovore i komplicirane koalicije, uvijek funkcioniraju na temelju ozbiljnog i konkretnog koalicijskog ugovora. I nije riječ samo o popisu predizbornih želja. U koalicijskim ugovorima slovenskih koalicija vrlo precizno piše što će sve vlada raditi i koje će reforme provesti.

Zbog toga je već i samo potpisivanje koalicijskog sporazuma HDZ-a i Domovinskog pokreta (DP) bez kamera i medija, iza zatvorenih vrata, krajnje neuobičajeno i problematično, odražavajući političku nekulturu i podcjenjivanje javnosti, dok je proglašavanje koalicijskog sporazuma tajnim i njegovo neobjavljivanje apsolutno skandalozno

i upućuje na potpuni prijezir HDZ-a i DP-a prema biračima i demokratskoj javnosti u cjelini. Riječ je o nevjerojatnom potezu, uz još nevjerojatnije objašnjenje. Plenković, naime, kaže da neće objaviti koalicijski sporazum jer u njemu, kako kaže, nema mistifikacije (kao da je samo na njemu da o tome prosuđuje), tvrdeći pritom da je riječ o "uobičajenom sporazumu". "Bitno je da imamo okvir suradnje i to je sasvim dovoljno", uvjераva posve neuvjerljivi premijer, koji inače, kao što znamo, obožava pompu i medijsku pažnju, a u ovom se slučaju, bez uvjerljivog objašnjenja, odlučio za potpunu tajnovitost. Kada govori o "okviru suradnje", Plenković vjerojatno misli na objavljeni Program vlade, iako ni u ovom slučaju nije riječ o pravom koalicijskom programu, nego o doslovno prepisanom HDZ-ovom predizbornom programu, a dobro znamo koliko ozbiljno možemo shvatiti predizborne programe naših stranaka.

Plenković koalicijski sporazum tretira kao interni dokument i kao akt koji nije od javnog interesa, iako bi trebalo biti posve suprotno. Ako želiš vladati u interesu građana, građani moraju imati mogućnost uvida u dokument na kojem bi se trebala temeljiti buduća vlada i u kojem će se regulirati odnosi koalicijskih partnera. Takvo je pravilo nakon trećesiječanjskih izbora uspostavljeno čak i u Hrvatskoj. Tadašnja Račanova vlada objavila je svoj koalicijski ugovor, koji je imao i dodatni dio koji se odnosio na funkcioniranje znamenite "koordinacije" šest stranaka tadašnje koalicije.

ILI U TOM DOKUMENTU NEMA KONKRETNOG SADRŽAJA ILI PAK DOISTA POSTOJI NEŠTO OZBILJNO I VELIKO

Iznimka je bio koalicijski ugovor prve vlade Ive Sanadera, koji nije objavljen, za razliku od druge Sanaderove vlade, kada je Sanader sklopio koalicijski sporazum s HSLŠ-om, HSS-om i SDSS-om. Taj je koalicijski ugovor onda naslijedila Jadranka Kosor. Slučaj Kukuriku koalicije pokazuje da problem s koalicijskim ugovorima ne mora biti samo to što se oni ne objavljuju, nego i njihov sadržaj. Naime, Kukuriku koalicija došla je na vlast bez pravog, ozbiljnog i konkretnog koalicijskog ugovora (pokojni Josip Gregar to je svojedobno nazvao "konstrukcijskom pogreškom" Kukuriku koalicije), premda su čelnici stranaka Kukuriku koalicije sklopili tzv. sporazum o zajedničkom izlasku na izbore, koji su mediji onda prozvali "koalicijskim ugovorom", premda se radilo o tanušnom dokumentu u kojem su na tri stranice i u devet članaka samo precizirane izborne kvote, financiranje kampanje i obveza nekoaliranja s HDZ-om. I to je bilo to. Nije se radilo o pravom koalicijskom ugovoru, kao što je i znameniti Plan 21 bio samo predizborni popis želja i zgodan okvir za predizbornu kampanju, koji nije mogao funkcionirati kao program buduće vlade, zbog čega je nesnalaženje i strateško glavljanje bilo jedno od glavnih obilježja funkcioniranja te vlade. Čak je i disfunkcionalna vlada Domoljubne koalicije i Mosta imala koalicijski sporazum, odnosno Sporazum o suradnji, kako su ga nazvali, u kojem se na desetak stranica uređuju koalicijski odnosi i programske osnove koje je trebala provoditi vlada na čelu s legendarnim Tihomir Oreškovićem, koju ni koalicijski sporazum nije mogao spasiti. Dok prva Plenkovićeva koalicija sklopljena s Mostom nije imala klasični koalicijski sporazum, Plenković je nakon izbacivanja Mosta iz vlade sklopio pravi koalicijski sporazum s HNS-om.

Zašto čelnici HDZ-a i Domovinskog pokreta odbijaju objaviti svoj koalicijski sporazum? Za to postoje dva moguća objašnjenja. Ili u tom dokumentu doista nema konkretnog sadržaja ni inzistiranja na programskim načelima Domovinskog pokreta, pa bi objavljivanje tog dokumenta dodatno osramotilo Domovinski pokret, što je onda razlog inzistiranja na tajnovitosti, ili pak u tom sporazumu doista postoji nešto ozbiljno i veliko, zbog čega se sadržaj namjerno skriva od očiju javnosti. I jedno i drugo objašnjenje ne opravdava neobjavljivanje. HDZ i Domovinski pokret nemaju pravo od građana skrivati sadržaj tog dokumenta, osim eventualno nekog dijela koalicijskog teksta koji se odnosi na obranu i sigurnost, a on bi zbog razumljivih razloga mogao ostati zaštićen. Ovdje je riječ o javnim poslovima i vladajuće stranke, ako žele poštovati temeljne demokratske standarde, nemaju pravo skrivati sadržaj koalicijskog dogovora. ●